

บทคัดย่อ

อาข่าเป็นกลุ่มชนชาวเขาที่มีประชากรส่วนใหญ่อยู่ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย และพบมากที่จังหวัดเชียงราย มีวิถีชีวิตวัฒนธรรมและระบบการดูแลสุขภาพเฉพาะของชนเผ่า ใ้ยาสมุนไพรและพิธีกรรมในการดูแลสุขภาพ ปัจจุบันความเจริญและระบบบริการสาธารณสุขของรัฐเข้าครอบคลุมในทุกพื้นที่ ชาวอาข่าใช้ชีวิตแบบคนพื้นราบมากขึ้น แต่ก็พบว่ายังมีการดูแลสุขภาพตามวิถีการแพทย์ชนเผ่า การวิจัยนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาวิถีการดูแลสุขภาพของชนเผ่าอาข่า มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือมีผลต่อสุขภาพของชาวอาข่า สภาวะสุขภาพ และปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกวิธีการดูแลสุขภาพสุขภาพของชาวอาข่าในปัจจุบัน และการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพสุขภาพ เป็นการศึกษาแบบ Ethnography ด้วยการทำ Focus Group Discussion และ case study เพื่อศึกษาแนวคิดความเชื่อในเรื่องความไม่สบาย การจัดการเรื่องสุขภาพของคนในชุมชน การใช้สมุนไพร และผลกระทบของการบริการสาธารณสุข เก็บข้อมูลใน 4 หมู่บ้าน แบ่งเป็นหมู่บ้านที่เจริญ 2 แห่ง และหมู่บ้านที่ห่างไกล 2 แห่ง โดย การบันทึก การค้นคว้าเอกสารเพิ่มเติม วิเคราะห์ข้อมูล (Content Analysis) ผลการศึกษา พบว่าในอดีตจนถึงปัจจุบันชาวอาข่ายังคงมีความเชื่อว่าการเจ็บป่วยเกิดจากการกระทำของผี จากความเย็น และจากการรับประทานอาหารไม่ถูกต้อง มีภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพกันเองในครอบครัวหรือหาหมอหาสมุนไพร ใช้สมุนไพร การจับเส้น การนวด พิธีกรรม และการเลือกรับประทานอาหารที่ช่วยเสริมสร้างร่างกาย เมื่อระบบบริการสาธารณสุขเข้าถึงหมู่บ้าน และการคมนาคมสะดวกขึ้น การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อสารเทคโนโลยีที่เข้าไปถึง การเคลื่อนย้ายแรงงาน และการเข้าไปศึกษาในเขตเมือง ทำให้วิถีการดูแลสุขภาพของคนรุ่นใหม่เปลี่ยนไปสัมพันธ์กับระยะเวลาการเข้ามาของความเจริญและเทคโนโลยีการสื่อสาร คนรุ่นใหม่ยังคงปฏิบัติตามวิถีปฏิบัติของผู้อาวุโสแต่ไม่สามารถอธิบายถึงเหตุผลของการปฏิบัติได้ ปัจจุบันนี้หากเจ็บป่วยเล็กน้อย ชาวอาข่าจะไปหาอาสาสมัครสาธารณสุข หรือไปสถานอนามัย แต่ถ้าเจ็บป่วยมากจะไปหาหมอผี เพื่อทำพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ และหาหมอหาสมุนไพร ใ้ยาสมุนไพรรักษา นอกจากนี้ ยังพบว่าการเข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์ เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้วิถีการดูแลสุขภาพเปลี่ยนไป ผลการศึกษานี้สามารถสรุปได้ว่า ชาวอาข่าอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ใช้บริการดูแลสุขภาพสุขภาพในระบบบริการของรัฐควบคู่กับการแพทย์พื้นบ้าน ด้วยการใช้สมุนไพร อาหาร พิธีกรรม ปัจจัยในการเลือกใช้บริการการแพทย์แบบชนเผ่าหรือแบบแผนปัจจุบันขึ้นอยู่กับความรุนแรงของการเจ็บป่วย ความเชื่อและการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ดังนั้น ในการดูแลสุขภาพสุขภาพชนเผ่าอาข่าจึงควรต้องคำนึงถึงการให้ข้อมูลที่ข่าวสารที่ถูกต้อง และการยอมรับในวิถีวัฒนธรรมประเพณี พิจารณานโยบายการให้สอดคล้องเหมาะสมกับวิถีชีวิตของชาวอาข่า เป็นสำคัญ

Abstract

Akha is a tribal group with most of their population residing at the northern part of Thailand, particularly in Chiang Rai. The Akha Tribe has their own lifestyle, cultures and healthcare system using herbs and performing some ritual. Due to the globalization, the Akha can currently access to the public healthcare system and their lifestyle has become more like the metropolitan people. However, there are still some Akha who base on the tribal healthcare treatment. This research is to study the healthcare treatment of the Akha Tribe, factors affecting the health of the Akha which are their lifestyle, culture, norms and behaviors, including factors affecting how the Akha Tribe choose their healthcare treatment in nowadays and the use of herbs for their healthcare. The methodology used in this research is Ethnography. The focus group discussion and case study are used in this research in order to study their beliefs of illness, the healthcare management, the use of herbs and the impact of the public healthcare. Data are collected from the Akha from 4 villages, categorizing into 2 groups i.e. civilized village and uncivilized village and each group has 2 villages. Further study and content analysis have also been performed. The result of this study shows that until today the Akha still believe that their illness is caused from some spirit, the cold and not eating the right food and such illness is treated by the person in the family or the herbal physician by using herbs, massage, rituals, and eating healthy food. With the accessibility of the public healthcare, transportation, information and technology, including the labor mobility to the metropolitan areas and having an education in the city, these have changed the perspective of the new generations towards their healthcare due to the globalization and telecommunication development. Although the rational of the norms cannot be explained, the new generations of Akha still maintain the norms of the elders. Currently, the Akha tend to go to see the public healthcare volunteer or go to the healthcare unit if they have some mild illness. However, if they have some serious illness, they will go to see the shaman for some rituals and the healer for herbal medicine. Furthermore, the study shows that Christian evangelism is another factor causing the change in healthcare of the Akha. This research can be concluded that the Akha of Mae Fah Luang District, Chiang Rai, have chosen to go to the public healthcare and to use the traditional healthcare, for example, herbs, food, and ritual. Factors affecting their decisions in choosing either the traditional tribal healthcare or modern healthcare are the severity of their illness, their beliefs and the accessibility of information. Therefore, to promote the healthcare of the Akha, it is important to have complete and correct information and to accept their cultures and norms whereby these shall be integrated to fit with the lifestyle of the Akha.